

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	149
Land:	Armenien
Kilde:	Utrikesdepartementet
Titel:	"Mänskliga rättigheter i Armenien 2006"
Udgivet:	20. marts 2007
Optaget på baggrundsmaterialet:	20. marts 2007

Utrikesdepartementet

Denna rapport är en översiktlig sammanställning över hur de mänskliga rättigheterna efterlevs, grundad på den svenska ambassadens bedömningar.

Rapporten kan inte ge en fullständig bild. Information bör sökas också från andra källor.

Mänskliga rättigheter i Armenien 2006

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

Armenien blev år 2001 medlem i Europarådet. De flesta konkreta åtaganden, som gjordes för att kvalificera för medlemskap på området mänskliga rättigheter (MR), har infriats. Rättssäkerheten är emellertid bristfällig, domstolarna utsätts ofta för politiska påtryckningar och polisbrutalitet förekommer.

Yttrandefriheten är långtifrån fullständig, även om författningen garanterar press- och yttrandefrihet. Toleransen mot andra religiösa grupper än anhängare till den kristna armeniska kyrkan är alltjämt begränsad. Rapporter om brutalitet och pennalism i det militära är vanligt förekommande.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Armenien har tillträtt:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*, samt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)*
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (CERD)*
- Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* samt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt

- Konventionen mot tortyr, *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)*, samt det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr
- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* samt de två tillhörande protokollen om barn i väpnade konflikter och om handel med barn
- Flyktingkonventionen, *Convention related to the Status of Refugees*, samt det tillhörande protokollet från 1967

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *International Criminal Court (ICC)* har endast undertecknats.

- Den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) samt tilläggsprotokoll 6 om dödsstraffet

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Enligt lag är tortyr förbjuden, men i praktiken är misshandel och beaktelser framtvungade under tvång eller hot om tvång närmast rutinmässiga.

Polisbrutalitet anmäls sällan och om så sker finns en ovilja hos myndigheterna att utreda det inträffade på ett tillfredsställande sätt. Polisbrutalitet förekommer mindre ofta än tidigare, och en frivilligorganisation, "Prison Monitoring Board", har tillstånd att besöka fängelserna. Bland dem som rapporterat om tortyr finns, enligt Amnesty International, politiska fångar liksom de som arresterats och sedermera dömts i samband med dödsskjutningarna i parlamentet i oktober 1999.

Polisens rätt att hålla personer i häkte i upp till tolv timmar utan att underrätta familjemedlemmar överskrider inte sällan. Likaså överskrider ofta tiden för rätten att hålla personer i häkte utan åklagares samtycke.

Fängelseförhållandena är otillfredsställande och ibland direkt livshotande.

Förhållandena i militären är svåra. Ett antal värnpliktiga avlider varje år på grund av självmord, pennalism och dödsskjutningar. Det finns numera möjligheter till alternativ militärtjänstgöring med hänvisning till religiösa eller andra samvetsskäl. En lag om alternativ militärtjänst antogs i januari 2005. Frågan är mot bakgrund av kriget i Nagorno-Karabach mycket känslig och vapenvägran betraktas som opatriotisk.

Armenien har i och med medlemskapet i Europarådet åtagit sig att reformera sitt värnpliktssystem till europeisk standard.

Det politiska våldet är synbart. Attentatet i parlamentet 1999 sattes i samband med den fredsuppgörelse om Nagorno-Karabach (NK) som då hade framförhandlats. Attentatet har också senare följts av politiskt våld t.ex. i samband med val.

Det finns inga rapporter om politiskt motiverade försvinnanden.

4. Dödsstraff

I och med inträdet i Europarådet utfäste sig Armenien att inte tillämpa dödsstraffet. År 2003 avskaffades dödsstraffet, och i september 2003 ratificerade det armeniska parlamentet den europeiska konventionen angående de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheternas sjätte protokoll om avskaffande av dödsstraffet i fredstid. Det fanns inget större opinionsstöd för att avskaffa dödsstraffet bland befolkningen eller hos politikerna. Inte minst det ovan nämnda parlamentsattentatet har bidragit till att förståelsen för avskaffande av dödsstraffet har varit begränsad.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Godtyckliga arresteringar förekommer.

Författningen garanterar fri rörlighet inom landet, liksom rätten att resa utomlands och att utvandra. Vissa begränsningar av dessa rättigheter förekommer dock. Myndigheterna kan vägra att utfärda utrikespass till personer som anses ha kännedom om statshemligheter samt till värnpliktiga.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Rättssäkerheten är mycket bristfällig. Domstolsväsendet befinner sig i omvandling, och domare är fortfarande hänvisade till en förvirrande blandning av sovjetisk lagstiftning och ny lagstiftning på det civil- och straffrättsliga området. En reform av rättsväsendet håller på att genomföras, och förändringar i straffrättslagstiftningen, som tar hänsyn till vissa aspekter av mänskliga rättigheter, antogs år 2003.

Även om den nya lagstiftningen skall utgöra en förbättring, är det främsta problemet den bristande efterlevnaden av lagen.

Presidenten har enligt författningen inflytande över tillsättningen av samtliga domare och chefsåklagare. Domstolarna skall enligt grundlagen vara oberoende

men utsätts i praktiken för påtryckningar från såväl regering som parlament. Därtill är korruptionen utbredd inom domstolsväsendet, vilket inte borgar för oberoende rättsprocesser. Framtvingade bekännelser, falska bevis och mutor förekommer liksom att organisationer för mänskliga rättigheter förvägras rätten att närvara vid rättegångar.

Endast fem advokater uppges ha rätt att överklaga till den högsta rättsliga instansen, för vilket krävs en särskild licens.

Särskilda militärdomstolar existerar inte, men däremot finns ett militärt åklagarämbete.

7. Strafffrihet

Strafffrihet är ett påtagligt problem. Få fall av påstådda brott begångna av säkerhetsorganen undersöks och då endast efter mycket starka påtryckningar från organisationer för mänskliga rättigheter. Få fall av brott inom det militära har klarats upp eller åtföljts av domar eller disciplinära åtgärder.

Få fall av politiskt motiverade brott har klarats upp. Den rättegång som följde på attentatet i parlamentet 1999 resulterade i frigivande av flertalet av de elva anklagade. År 2004 dömdes några av de anklagade till livstids fängelse för påstådd inblandning i attentatet. Dock reses frågetecken om domarnas riktighet.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet m.m.

Medborgarnas rätt till yttrande- och pressfrihet slås fast i författningen. Yttrandefriheten är emellertid begränsad på grund av oppositionens svårigheter att få tillgång till TV-mediet. Pressen är i huvudsak fri. Själv censur är dock enligt uppgift vanligt förekommande hos journalister. Våld och hotelser mot journalister har också förekommit under 2006.

TV och radio kontrolleras av regeringen, och det finns idag inga verkligt oberoende TV-stationer kvar i landet. Oppositionspolitiker och andra olikänkade släpps inte fram i TV.

Det finns inga restriktioner vad gäller användningen av internet, ej heller vad gäller utländska böcker.

Religionsfriheten är grundlagsfäst men är i praktiken kringskuren av olika lagar. 1991 års religionslag ger den armenisk-ortodoxa kyrkan särskilt gynnad ställning som statskyrka, och den samhälleliga acceptansen för nya religiösa rörelser är begränsad. Religiösa sammanslutningar – särskilt icke-traditionella

religiösa grupper som Jehovas vittnen - bemöts med misstänksamhet, fördomar och trakasserier. Jehovas vittnen fick i början av 2005 rätten att registrera sig. Detta samfund hävdar att polis vid flera tillfällen gjort räder mot dess lokaler. En medlem av Jehovas vittnen fick fängelsestraff på 2,5 år för "desertering", då han vägrat göra alternativ militärtjänst under försvarsministeriets kontroll. Andra liknande fall har förekommit.

Antalet rapporter om trakasserier mot religiösa grupper har minskat men detta tros främst bero på att många anhängare har lämnat landet.

Mötesfrihet garanteras i författningen och respekteras i princip i praktiken, även om vissa undantag förekommer. Flera fall har rapporterats där politiska partiers eller andra organisationers offentliga möten störts av polis eller andra av myndigheterna värvade element, vilket haft till följd att mötesfriheten upplevs som beskuren.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Armeniens politiska system har kännetecknats av en stark presidentmakt. Parlamentets roll har varit begränsad. I november 2005 ordnades en folkomröstning om en ny författning. Omfattande oegentligheter ägde rum inför och under denna folkomröstning, men även om den inte genomfördes på ett oklanderligt sätt kommer den så småningom, om och när de nya bestämmelserna trätt i kraft, att innebära betydande förbättringar. Presidentens makt skall minskas och mer makt ges åt premiärministern och parlamentet. Den nya författningen införs stegvis och skall vara fullt genomförd vid presidentvalet 2008. En viktig nyordning som infördes den 1 juli 2006 var medborgarnas rätt att vända sig med klagomål till författningsdomstolen i vissa fall.

Sedan demonstrationerna under våren 2004 har oppositionen med något enstaka undantag vägrat att delta i arbetet i parlamentet. Det politiska läget i landet har sedan dess varit stillastående, och president Kotjarjan har därmed haft möjlighet att kontrollera den inrikespolitiska scenen. Oppositionen har genom sin bojkott av arbetet i parlamentet marginaliserats och berövats inflytande över det politiska livet.

Partisystemet, liksom det civila samhällets institutioner, är svagt utvecklat. Arvet från Sovjetunionen är ännu inte helt övervunnet och politisk likgiltighet och apati råder i stor utsträckning. Armenien är ett klansamhälle, där släktskap och affärsrelationer binder människor samman snarare än ideologi. Innehavare av politiska ämbeten har inte sällan kopplingar till korruption och annan kriminell verksamhet. Namnet på det nybildade partiet "Ett välmående

Armenien” synes inte så mycket syfta på slutmålet för partiets verksamhet som på dess grundares strävan att bibehålla sitt egna välmående.

Nyval till parlamentet kommer att äga rum i maj 2007. Ändringar i vallagen håller på att diskuteras i parlamentet så att valfusk och andra oegentligheter, som tidigare kännetecknat armeniska val, skall kunna undvikas. Kritiska bedömare hävdar att proceduren medvetet förhålls, vilket kan få till följd att inga ändringar hinner genomföras i tid för valen. Några långtidsobservatörer har ännu inte inbjudits att övervaka valkampanjen och något datum för valet har ännu inte fastställts. Från amerikanskt håll har man satt upp en rad villkor för att man skall betala ut sitt bistånd till Armenien inom ramen för programmet ”Millennium Challenge Account”; en av dessa förutsättningar är fria och demokratiskt genomförda parlamentsval.

Grundlagen stadgar att den dömande makten skall vara oberoende men i praktiken utsätts den för politiska påtryckningar från den verkställande makten.

En oberoende ombudsmannainstitution har inrättats. Detta gav till en början upphov till friktioner med den verkställande makten, som under uppseendeväckande former avskedade den första, kvinnliga ombudsmannen, sedan hon kritiserat regeringen för brister när det gäller mänskliga rättigheter. Inte heller den nye ombudsmannens samarbete med den verkställande makten förlöper helt friktionsfritt.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Enligt grundlagen har medborgare rätt att bilda och tillhöra fackföreningar. I praktiken har fackföreningsväsendet försvagats på grund av hög arbetslöshet och dålig ekonomi. Framgångsrika arbetsgivare uppmanas ofta av staten att själva sätta löneskalorna och industriledare sätter ofta löner utan att samråda med de anställda.

Strejkrätt finns men strejker förekommer sällan eftersom det varken finns finansiella resurser att genomföra en strejk eller rättsligt skydd mot repressalier.

Fackföreningar kan i princip bli medlemmar av internationella organisationer. Armenien har ratificerat sju av ILO:s centrala konventioner på området.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Efter att tidigare ha haft en relativt väl utbyggd sjuk- och hälsovård och hög läkartäthet har läget försämrats påtagligt i och med landets ekonomiska

problem. Medellivslängden sjunker men spädbarnsdödligheten minskar. Abort utgör fortfarande den vanligaste formen av födelsekontroll. Enligt regeringsbeslut skall hälsovården bli kostnadsfri.

12. Rätten till utbildning

Utbildningsväsendet är väl utbyggt och traditionellt står sig Armenien väl i jämförelse med andra länder i före detta Sovjetunionen. Utbildningen är allmän och i princip gratis. Den ekonomiska krisen har emellertid drabbat utbildningsväsendet hårt med bristande resurser som följd. Vid de flesta lärosäten går det numera att köpa sina examina för pengar. Läraryrket är ett utpräglat låglöneyrke med låg status och dominerat av kvinnor.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Inkomstfördelningen är synnerligen sned i Armenien. Inkomstklyftorna växer oroväckande och landsbygdsbefolkningen blir allt fattigare. Majoriteten av befolkningen lever i fattigdom såsom denna definieras av myndigheterna. Cirka 43 procent uppges leva under fattigdomsstrecket (mindre än 2 USD per dag) medan 15,9 procent räknas till de extremt fattiga med en inkomst på 1 USD per dag. Antalet extremt fattiga har inte minskat. Den av regeringen fastställda minimilönen på 9 USD i månaden räcker inte att leva på. Pensionen ligger på 11 USD per månad. Den genomsnittliga inkomsten uppges ligga kring 80 USD per månad. Arbetslösheten uppgår enligt flera oberoende källor till cirka 20 procent. En oproportionerligt stor andel, 81,6 procent av de cirka 125 000 (enligt officiell statistik) arbetslösa, är kvinnor. En mycket viktig faktor för levnadsstandarden utgörs av de valutatransfereringar, som görs av armenier i utlandet. Dessa uppgår enligt Världsbanken till 700 miljoner USD per år – att jämföra med den armeniska statsbudgeten på drygt 1 miljard USD per år.

Den prekära ekonomiska situationen har lett till en betydande utflyttning. Under de senaste tio åren har befolkningen minskat från cirka 3,7 miljoner 1989 till nuvarande nivå på ungefär tre miljoner.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

Diskriminering grundad på ras, kön, religion, handikapp eller språk är förbjuden enligt grundlagen. Sociala och kulturella faktorer hindrar emellertid kvinnor, etniska minoriteter och handikappade att delta fullt ut i samhällslivet.

I teorin åtnjuter kvinnor samma rättigheter som män men inte i praktiken. I dag domineras det armeniska samhället av män. Jämställdhet mellan könen är än så länge en icke-fråga. Kvinnors deltagande i det politiska livet är marginellt och det fanns år 2005 endast en kvinnlig viceminister i regeringen. Hon har nu avsatts och ersatts av en man. I parlamentet är endast 7 av de 131 ledamöterna kvinnor.

Det finns ingen lag som förbjuder en man att misshandla sin hustru. Få fall av våld inom hemmets väggar polisanmäls.

Det finns inget förbud mot prostitution, däremot är koppleri förbjudet.

Rapporter om handel med kvinnor förekommer och antalet fall av människohandel har ökat. Statens intresse för att ta itu med problemet har varit begränsat men ett större engagemang har på senare tid kunnat märkas.

15. Barnets rättigheter

De förmåner, som erbjuds barn, är mycket begränsade. Skolgång är obligatorisk till 16 års ålder och avgiftsfri. I praktiken är förhållandena i skolorna ofta undermåliga och föräldrarna får skjuta till pengar för att betala lärarna.

Barn garanteras fri sjukvård upp till åtta års ålder för vissa sjukdomar och vid akutfall. Kvaliteten på vården är inte sällan undermålig och ofta erfordras pengar för att få adekvat läkarvård.

Barn kan få arbeta från 16 års ålder och med vissa undantag redan från 14 års ålder, om läkare och fackförening tillstyrkt. Barn under 18 år får enligt lagen inte engageras i svåra eller farliga arbeten, nattarbete eller andra arbeten, som kräver mer än sex timmars arbetsdag per dygn. Armenien har ratificerat ILO:s konvention 182 angående de mest krävande formerna av barnarbete.

Det finns ett växande antal gatubarn i Armenien. Då föräldrars ekonomi inte ger dem möjlighet att garantera sina barn utbildning, placeras ett stort antal barn på barnhem för föräldralösa. Antalet sådana barn har blivit så stort att regeringen beslutat betala bidrag till de föräldrar, som tar tillbaka sina barn från dessa barnhem. I övrigt litar regeringen på att utländska bidragsgivare skall stödja gatubarnen.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Armenien är etniskt mycket homogent, ungefär 95 procent av befolkningen utgörs av etniska armenier. Konflikten om Nagorno-Karabach ledde till att nästan hela den azeriska minoriteten lämnade Armenien. De få azerier, som valt att stanna, lever isolerade och utsätts för social diskriminering. Det finns dock inga rapporter om diskriminering av ryssar, judar, greker och assyrier som lever i Armenien. Den kurdiska minoriteten, yeziderna, uppger att den diskrimineras av lokala myndigheter.

Inga företrädare för de nationella minoriteterna finns representerade i vare sig parlament eller regering.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Sexuellt umgänge mellan män var tidigare förbjudet. I den nya strafflagstiftning som antogs häromåret, togs den artikel som straffbelade homosexuellt umgänge bort. Homosexualitet är dock fortfarande inte socialt accepterad i det armeniska samhället, vilket gör att homosexuella döljer sin läggning för omgivningen. Trakasserier på grund av sexuell läggning rapporteras ha utförts av polis och militär.

Några uppgifter om bisexuella och transpersoners situation föreligger inte.

18 Flyktingars rättigheter

Över 300 000 etniska armenier flydde till Armenien från Azerbajdzjan i samband med Nagorno-Karabachkonflikten 1988. Dessa beviljades flyktingstatus. Många av dem väntar fortfarande på att integreras i det armeniska samhället. Cirka 12 000 personer bor i temporära bostäder, så kallade "shelters". En medborgarskapslag från 1996 ger etniskt armeniska flyktingar rätt att få armeniskt medborgarskap, förutsatt att de är statslösa samt har bott i landet i tre år. Intresset att söka medborgarskap är dock litet då många flyktingar upplever att flyktingstatus erbjuder större trygghet.

Rapporter finns om flyktingar, som tvingats återvända till länder där de riskerar förföljelse. Det finns en trend bland flyktingar - liksom bland stora delar av befolkningen i övrigt - att lämna landet, främst på grund av den svåra ekonomiska situationen.

19. Funktionshindrades rättigheter

Enligt grundlagen har handikappade rätt till kostnadsfri hjälp från samhället. I praktiken är dock regeringens svårigheter att leva upp till sina åtaganden påtagliga och den hjälp som ges är högst rudimentär. Trots ökade anslag till

hälso- och sjukvård tycks dessa medel inte ha kommit de handikappade till godo. Många statliga institutioner för handikappade har stängts på grund av bristande finansiering och de flesta handikappade försörjs av sin familj eller genom internationella donationer.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Regeringen respekterar i allmänhet inhemska och internationella organisationers rätt att övervaka frågor om mänskliga rättigheter. Det finns ett antal oberoende organisationer för mänskliga rättigheter, som öppet kritiserar vad de finner utgöra brott mot de mänskliga rättigheterna. Internationella rödakorskommittén har tillträde till fängelser och häkten.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Europarådets ministerkommitté har tillsatt en särskild övervakningsgrupp för Armenien och Azerbajdzjan för att regelbundet kunna följa den demokratiska utvecklingen i dessa båda länder. Sverige innehar för närvarande ordförandeskapet i denna kommitté. OSSE (organisationen för säkerhet och samarbete i Europa) har kontor i Jerevan och förmedlar utbildning och rådgivning i frågor om mänskliga rättigheter. FN-kontoret i Jerevan övervakar i viss mån situationen för de mänskliga rättigheterna. FN:s utvecklingsprogram, UNDP gör insatser på området mänskliga rättigheter, bland annat i jämställdhetsfrågor.

Den handlingsplan för samarbetet mellan Armenien och EU inom ramen för EU:s grannlandspolitik, som undertecknades den 14 november 2006, innehåller två prioriterade områden som gäller mänskliga rättigheter: stärkandet av demokratiska strukturer och av rättssamhället samt ökad respekt för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

I den samarbetsstrategi för utvecklingssamarbetet med Södra Kaukasien, som antogs av regeringen i januari 2006, föreskrivs att ”det huvudsakliga målet för utvecklingssamarbetet i Armenien skall vara att stödja demokratiprocessen och öka respekten för de mänskliga rättigheterna. I detta arbete skall de fattigas perspektiv vara vägledande”. Bland annat gäller två Sidafinansierade regionala projekt i Södra Kaukasien mänskliga rättigheter: ”Women for Conflict Prevention and Peace Building” och ”Gender and Politics”.